

bok recensioner

Pedagogik eller biologism?

MATTI BERGSTRÖM

Neuropedagogik. En skola för hela hjärnan

Wahlström & Widstrand, 1995.

På baksidan till Matti Bergströms senast utkomna bok står det att författaren föreslår "en skola som ger eleven en allsidig utveckling, med tonvikt inte bara på kunskapsinhämtande och logiskt tänkande utan även på fantasi, lek och skaparkraft".

Ett sympatiskt förslag, kan man tycka, och ett som Matti Bergström på intet sätt är ensam om. Astrid Lindgren skulle nog säga ungefär detsamma. Det som är speciellt med denna finländare är, att han är professor emeritus i neurofysiologi, och att hans förslag enligt uppgift är baserat i "modern hjärnforskning". Sådant väger tungt i biologismens tidsålder. Andra hävdar lekens och fantasins rätt på pedagogiska, utvecklingspsykologiska eller rentav humanistiska grunder. Vad är väl sådana lösligheter mot biologiska hårddata?

I bokens första tre kapitel redogör Matti Bergström för hjärnans neurofysiologi, funktion och utveckling. Framställningen är populär, vilket är helt på sin plats. Mera bekymmersamt är att allmänt accepterade fakta här blandas på ett *icke redovisat* sätt med påståenden som är minst sagt kontroversiella. Exempelvis säger Bergström att hjärnbarken (cortex) fungerar som ett "linjärt system med element och kunskap kopplat medelst linjära kausala lagar". Detta gäller "närmast den vänstra storhjärnshalvan; den högra kan anses som en nyare representation av hjärnstammen (s. 41). Mig veterligt skulle varje "modern hjärnforskare" bestrida ett sådant påstående. Tvärtom råder det

idag konsensus om, att hjärnan i sin helhet är ett dynamiskt system. Och då Bergström sätter likhetstecken mellan individens 'Jag' och det limbiska systemet, en del av storhjärnan, gör han en högst personlig tolkning av tillgänglig kunskap.

I de fyra avslutande kapitlen ger Bergström sin syn på "hjärnor i grupp", i skola och samhälle. I denna del av boken har man som läsare helt klart för sig, att man nu tar del av en subjektiv framställning. Möjligen riskerar man var okunnig om *i hur hög grad subjektiv* den är, eftersom den bygger på ofullständigt redovisade antaganden och spekulationer.

Det är inte första gången jag läser eller hör Matti Bergström. Jag är medveten om att många som arbetar med barn finner hans tankar spännande och inspirerande. Det han rekommenderar pedagoger och andra är ju också tilltalande: Låt barnen utvecklas i öppna, trygga och tillåtande miljöer, stäng inte in dem i en försnävt, informationscentrerad skola. Det som så många av oss upplever som sant och riktigt, får stöd i den hårda vetenskapen. Varför känner jag då en sådan tveksamhet inför denna bok?

För det första har jag svårt att svälja de ovederhäftigheter som boken är beströdd med. Vare sig han presenterar allmänt omfattad kunskap eller kontroversiella tolkningar, är Bergströms tonfall genomgående kategoriskt. Ja, även då han gör närmast bisarra uttalanden, gör han det med samma tvärsäkerhet. Eller vad sägs om följande påstående: "I en sluten grupp av hjärnor, som i en klass, är produkten av (hjärnornas grundresurser) dvs 'kraft gånger kunskap gånger värde', konstant" (s 162). - Ett lösryckt citat riskerar alltid brista i begriplighet. Ovanstående utsaga blir, i likhet med ett antal andra bergströmska idéer, dock inte mindre märklig då man läser texten i sin helhet. Att Bergström i slutändan rekommenderar så goda ting som fri lek och fantasi förlåter inte allt.

För det andra tycker jag det är beklagligt, om just den här sortens egenartade publiceringar vinner terräng bland pedagoger. Det finns idag en hel del kunskaper och intressanta beröringspunkter mellan hjärnforskning och betendevetenskap, och många fruktbara tvärvetenskapliga forskningsprojekt. Man

vet att nervceller utvecklas då de stimuleras, och man kan se en rad parallelliteter mellan barnhjärnans mognad och barnets totala utveckling. Men det är alls inte detsamma som att påstå, att vi kan dra raka streck från neurofysiologiska data till pedagogisk vardag. Pedagogisk vetenskap skapas i pedagogiska sammanhang, i direktmöten och samspel med människor - inte i ett neurofysiologiskt laboratorium. Det måste vi våga hävda, även då tidsandan är så biologisk som nu.

Om Bergströms framställning vore mer nyanserad, om han tydligt redovisade vad som är allmänskunskap och vad som är mer eller mindre fantasifulla hugskott, så skulle en sådan här bok kunna vara riktigt rolig läsning. Som boken nu ser ut, önskar man istället att Bergström hållit fast vid sin tidigare åsikt: "Det är pedagogers sak att skriva om pedagogik" (s 5).

Ann-Charlotte Smedler

Engagerat men ostrukturerat om italiensk narkomanvård

ULLA KAMPMANN

Italiensk narkobehandling

Socialpedagogisk bibliotek, Köpenhamn 1995.

Författaren, Ulla Kampmann, till den danska boken "Italiensk narkobehandling", har arbetat som tecknare och skribent i danska tidningar. Bokens 30 olika kapitel spänner över skilda områden inom det italienska narkotikafältet. Bland annat beskrivs olika behandlingsinnehåll och behandlingskollektiv i Italien. I ett flertal avsnitt finns intervjuer med patienter och behandlare. Vidare redogörs för innehållet i olika terapier, massmedias bevakning av narkotikaområdet, jämförelser mellan dansk och italiensk narkomanvård etc. Att en person, som deltagit aktivt i det frivilliga arbetet i Ce.I.S. (italiensk solidaritetscenter, vilket står för den mest utvecklade behandlingen och rehabiliteringen av narkomaner i Italien), skrivit boken ger den en speciell och intressant infallsvinkel på drogproblemet. I Italien har

man enligt intervjuer i boken, i jämförelse med i Danmark, mer respekt för människan bakom missbruket, och exempelvis i Ce.I.S. finns en mycket väl utvecklad psykosocial behandlingsplan med inriktning på bland annat olika typer av psykoterapi.

Ce.I.S.

Behandlingen på Ce.I.S., vilken sträcker sig över tre år, har skapats av den katolske prästen Mario Picchi och medarbetare för mer än 25 år sedan och kallas "Projekt Människa". Den indelas i tre faser, en mottagningsfas, en behandlingsfas och en utslussningsfas. 50% av personalen är f d narkomaner och 50% professionella. Det finns tyvärr mycket få utvärderingsfakta tillgängliga i boken. Resultaten av en femårsundersökning över Ce.I.S.-programmet visar dock att 80 av 100 skall ha klarat sig medan 20 inte klarat sig. Av dessa 20 kommer dock 10 senare tillbaka och klarar då behandlingen. Förutom Ce.I.S. finns i Italien andra behandlingsformer för narkomaner, exempelvis i San Patrignano, där terapin är arbete. Sammanlagt finns cirka 6.000 narkomanvårdscentra i Italien.

Familjen

Det som framför allt imponerar i skildringen av italiensk narkomanvård är satsningen på familjen och det starka involverandet av frivilliga krafter i övrigt. Den offentliga narkomanvården finns i Italien i form av speciella så kallade SERT-centra, vilka ger den första hjälpen bl a med avgiftning till missbrukare. Här finns läkare, psykologer, socialrådgivare och sjuksköterskor. Den offentliga narkomanvården har nära samarbete med exempelvis andra icke offentliga behandlingsalternativ som Ce.I.S.

Italiensk narkotikapolitik

Det som gör mig oroad är det som jag framför allt saknar i boken nämligen en beskrivning av italiensk narkotikapolitik. Det anges i en intervju att familjeläkarna i Italien skriver recept på morfin och metadon för att hålla situationen för missbrukarna "gående", samtidigt som det i Ce.I.S.-programmet anges att det inte får förekomma några droger. Det står inte heller något i boken om drogkontroller, vilket jag anser vara en

viktig punkt i ett narkotikarehabiliteringsprogram.

Sammanfattningsvis finner jag Ulla Kampmanns bok engagerande men ostrukturerad i framställningen. Jag tror också det är viktigt att påpeka, att den tradition och kultur som finns i Italien med inriktning på familj och frivilliga krafter i övrigt beträffande vård och rehabilitering av narkomaner inte direkt går att översätta till svenska förhållanden. Jag anser att boken, trots en del brister, bör läsas bland annat av svenska EU-politiker och narkomanvårdare.

Jan Halldin

Sjuksköterske-patientförhållandets många facetter

INGER AANDERAA

Patienten og sygeplejersken - et gensidigt påvirkningsforhold

Gyldendalske Boghandel, *Nordisk Forlag A/S* Köpenhamn, 1995.

Boken omfattar 144 sidor inklusive litteraturförteckning, vilken innehåller 47 titlar. Den utgavs först på norska 1994. Inger Aanderaa är psykiatrisk sjuksköterska och boken bygger på hennes hovedfagsoppgave (examensarbete efter fyra års studium i ett ämne) med titeln: *Hvad patienten gør med sygeplejersken* (Aanderaa 1991). Patienten og sygeplejersken innehåller reflexioner över de mänskliga förhållanden och den situation som sjuksköterskan befinner sig då hon samarbetar med psykotiska patienter. Boken belyser allmänmänskliga fenomen som vi kan uppleva i vardagen, i mor barnrelationer, mellan människor generellt och i synnerhet mellan sjuksköterska-patient samt sjuksköterskor emellan.

Författaren använder sig av två utgångspunkter och utvecklar begrepp som kan fånga och beskriva sjuksköterske-patientförhållandets många facetter.

De två teorierna är Martin Heideggers fenomenologi samt den psykoanalytiska objektrelationsteorin.

Via teorierna samt via begreppsanalyserna hjälper författaren sjuksköterskan och andra initierade läsare att bli medvetna om och reflektera över sitt eget praxisutövande. I sitt förord skriver

Aanderaa: "Läsaren initieras till att vara med i en reflexion, som kan öka intresset för att förstå mänskliga förhållanden och för, vad det kan innebära att umgås människor emellan" (s 6 egen övers).

Boken är indelad i 5 kapitel. Det första kapitlet bär titeln *Den menneskelige tilværelse* - en generell beskrivelse. Här belyses Heideggers filosofi om varat i världen, omvärlden, medvärlden och egenvärlden. Här behandlas också begreppen förståelse och språk. Kapitel två, *Det menneskelige forhold set i psykologisk perspektiv* innehåller objektrelationsteori, containerfunktion, splittning och projektiv identifikation. Det tredje kapitlet, *Patienten og sygeplejersken* i det terapeutiske miljø innehåller psykoterapi, miljöterapi samt sjuksköterskans specifika roll och uppgift i teorimiljön. Kapitel fyra behandlar *Nogle konsekvenser af relationsperspektivet* och innehåller bl a hur det är att vara mottagare av patientens smärta, sjuksköterskans upplevelse av sig själv i relation till patienten etc. Det femte och avslutande kapitel heter *Om att bevare sig selv*. Här tar författaren upp vikten av att känna det man känner, att använda sin intuition, att ge sig tid, dvs vikten av att stanna upp och ta en tankepaus samt att bevारा fotfästet.

Det som skrivits ovan är endast droppar ur en rik källa, väl värd att ösa ur. Innehållet är tänkvärt, ger fördjupade kunskaper och lockar fram reflexion. Boken är utmärkt att komma tillbaka till och stora delar av den förtjänar att läsas vid upprepade tillfällen med reflexionspauser emellan. Bokens målgrupp är sjuksköterskor, men kan med fördel användas av andra yrkesgrupper inom vård och omsorg samt socialvård. Boken kräver en del förkunskaper och finner sitt användningsområde i den avancerade arbetsgruppen samt på specialutbildningsnivå.

Gunnel Johansson

Våra recensenter

Ann-Charlotte Smedler är docent i psykologi vid Psykologiska institutionen, Sthlms univ, Jan Halldin chefsöverläkare, Toximanikliniken, Danderyds sjukhus, Gunnel Johansson högskoleadjunkt, Högskolan i Örebro.